

מערך שיעור 2 - תרבויות משנה וגזענות

הקדמה למערך השיעור:

מוצג בפניכם מערך שיעור השואף לשלב בין תוכן סוציולוגי, לפעילות המקדמת מודעות כלפי תופעת הגזענות. מבחינה סוציולוגית, המערך הנוכחי מתייחס לתרבויות משנה בחברה הישראלית, תוך התמקדות בתרבות המשנה של העובדים הזרים בישראל ובתרבות המשנה של יוצאי אתיופיה. המערך עוסק גם בגישות למפגש בין תרבויות משנה: גישת האתנוצנטריות וגישת היחסיות התרבותית. כמו כן נעשה דיון בעזרת המושגים סטריאוטיפיים ודעות קדומות.

המערך המוצג, מגוון בתכניו ועשיר בכתבות וקישורים מקוונים, מתוך כוונה להפוך את השיעור לאקטואלי ויישומי.

בשל כך, המערך עמוס למדי אך מאפשר למורה לבחור חלקים ממנו בהתאם לאופי הכיתה ותכנים המתאימים לו. מסיבה זו גם לא הוקצה חלוקת הזמנים לפעילות.

למערך הנוכחי נלוות מצגת העוסקת בסוגיית העובדים הזרים. אין חובה להשתמש במצגת בכיתה, אולם, במצבים בהם לתלמידים/ למורה ידע מועט בנושא זה, יכולה המצגת להיות לעזר.

המטרה המרכזית בהצגת שתי תרבויות המשנה היא לשקף בפני התלמיד את המציאות לפיה, לרובנו היכרות מצומצמת ושטחית עם תרבויות המשנה בישראל. היכרות המבוססת פעמים רבות על סטריאוטיפים ותפיסות גזעניות, גם כאשר מדובר בתרבויות ה"קרובות" לנו יותר (פיזית או בדמיון התרבותי).

מטרות על:

- פיתוח עניין וסקרנות לגבי החיים החברתיים ולגבי בעיות חברתיות בישראל.
- הגברת המודעות לתופעות גזעניות בחברה.
- להנכיח את ה"אחר" והשונה.
- קבלת הפלורליזם בחברה הישראלית והתמודדות אתו.
- הבנת מושגים סוציולוגיים ופיתוח יכולת השימוש בהם.
- פיתוח יכולת לנתח ולדון תופעות חברתיות.
- הגברת היכולת לבצע תהליכי התבוננות ורפלקציה.
- טיפוח אווירה בכיתה אשר תעודד סובלנות לדעות שונות וקבלת נקודות מבט שונות על תופעות חברתיות "רגישות"/ "טעונות"
- פיתוח למידה המשלבת שימוש במקורות מקוונים/ אינטרנט.

מטרות בתחום התוכן:

- תרבויות משנה: הגדרה ויישומה על תרבויות משנה: עובדים זרים, אתיופים
- גישות במפגש בין תרבויות: אתנוצנטריות, יחסיות תרבותית
- סטריאוטיפים ודעות קדומות
- האמנה הבינלאומית למען זכויות הילד ומעמדם של ילדי העובדים הזרים בארץ.
- בירור מושגי: מהי גזענות, להבין את תופעת הגזענות על מאפייניה וביטוייה

מטרות בתחום המיומנות:

- פיתוח היכולת לנהל דיון גם בנושאים טעונים.
- פיתוח כושר ביטוי בכתב ובעל פה.
- פיתוח שליטה בעבודה עם מקורות מקוונים אינטרנט.

מטרות חשיבה:

- התמודדות עם שאלות פוריות המפתחות חשיבה מסדר גבוה (שאלה פתוחה/ מערערת/מחברת/טעונה/)
- פיתוח היכולת לקרוא טבלה, ולהסיק ממנה מסקנות.
- פיתוח אסטרטגית מיזוג טקסטים
- פיתוח חשיבה פעילה וביקורתית
- פיתוח היכולת לבצע רפלקציה ושיקוף ביחס לעמדות, התנהגויות של התלמיד עצמו וכו'.

מטרות בתחום הערכי:

- קידום ערכים כגון: ערך השוויון, ערך כבוד האדם, פתיחות סובלנות לאחר והשונה, לא לאלמות ולא לגזענות. קידום ערך הדמוקרטיה. כמו גם ערכים של אחריות חברתית, חתירה לצדק חברתי.
- הכרת האחר והשונה (הקרוב אליך פיזית...)
- התמודדות עם "סטריאוטיפים" ודעות קדומות.
- טיפוח תלמיד מעורב בחברה הישראלית, טיפוח אקטיביזם.

מטרות בתחום התקשוב:

- פיתוח היכולת לאתר ולחפש מידע עדכני, ומהימן באינטרנט.
- פיתוח היכולת להעריך את מקור המידע מהאינטרנט: לפי סוג האתר, מקור החומר, כותביו וכו'.

ידע מקדים נדרש: מהי תרבות, מרכיבי התרבות, גישות למפגש בין תרבויות, סטריאוטיפים ודעות קדומות.

כלים וציוד: מחשב, ברקו/ לוח חכם להקרנת מצגת, כיתת מחשבים עם נגישות לאינטרנט (אפשרות לא חובה)

מבנה השיעור:

חלק א: תרבויות משנה בישראל

חלק ב: עובדים זרים כתרבות משנה בישראל

חלק ג: גישות למפגש בין תרבויות - עובדים זרים בישראל

חלק ד: עובדים זרים, דעות קדומות סטריאוטיפים וגזענות

חלק ה: מה אנחנו יודעים על תרבויות משנה נוספות בחברה?

תרבות משנה: יוצאי אתיופיה בישראל.

חלק ו: סיכום השיעור

חלק א: תרבויות משנה בישראל

למורה: חלקו הראשון של השיעור עוסק בתרבויות משנה בחברה הישראלית. מומלץ להעביר שיעור זה, לאחר שהכיתה כבר למדה את המושג תרבות משנה ולמדה על תרבות משנה ספציפית בחברה הישראלית ע"פ תוכנית הלימודים.

משימת פתיחה:

כדי להעלות את המודעות ולהציף את הנושא מומלץ להתחיל עם המשימה הבאה:

1. המורה יבקש מתלמידי הכיתה להציג את תרבויות המשנה שהוא מכיר בחברה הישראלית. תשובות התלמידים ירשמו על צידו הימני של הלוח, מבלי שהמורה עדיין יתייחס לכך. סביר מאוד להניח כי התלמידים יעלו תשובות "צפויות" כגון, חרדים, דתיים, ערבים, רוסים, דרוזים, עדות וכו'... כאמור כל התשובות יכתבו. סביר להניח גם, כי התלמידים לא יצינו את העובדים הזרים כתרבות משנה בחברה הישראלית. במצב שכזה יוסיף המורה, על גבי הלוח את העובדים הזרים (רצוי בצבע אחר)....

המורה ישאל: מדוע העובדים הזרים לא הוזכרו כתרבות משנה?

תשובות אפשריות: חוסר ידע / תרבות "שקופה" רובנו לא נותנים את הדעת עליה....

אם התלמידים כן ציינו והזכירו את העובדים הזרים כתרבות משנה יש לשבחם!

2. המורה יבקש מהתלמידים בצורה פתוחה וחופשית להציג ולהעלות את כל מה שהם יודעים על העובדים הזרים.

(בשלב זה, אסור להגביל את תשובות התלמידים ויש מקום להציף את כל הנאמר בכיתה, גם אם מה שנאמר אינו מבוסס, שקרי, פוגע או גזעני.) סביר מאוד להניח שחלק מתשובות הילדים תהיינה נכונות (למשל ארץ מוצא, מקומות בהם העובדים הזרים מרוכזים בארץ, סוגי העבודות שבהם הם מועסקים וכו'). סביר גם כי יעלו גם סטריאוטיפים, תפיסות אתנוצנטריות וכו'.

המורה יכתוב את תשובות התלמידים כשהוא ממפה אותם בלוח לשני טורים, אולם מבלי לתת לטורים שם וכתרת. בטור אחד ירשמו כל העובדות והידע. בטור השני, העמדות האמונות, הסטריאוטיפים וכו'.

3. המורה ישאל את הכיתה: האם הם יכולים לתת שם לטורים שנכתבו או, מהו ההיגיון במיפוי התשובות

הכיתתיות לשני טורים?

הרציונאל: טור העובדות והידע מיועד כדי להסביר על העובדים הזרים כתרבות משנה. טור הדעות והסטריאוטיפים כדי להתמודד עם גישות אתנוצנטריות גזענות וכו'.

4. המורה ישאל מהם מקורות המידע של התלמידים על העובדים הזרים? (תקשורת/ הורים/ ביה"ס)

5. האם מישהו מכם נפגש פעם עם עובד זר? היה באינטראקציה עם עובד זר? מהגר עבודה? באיזה הקשר?

שלב ב: למיין את דברי התלמידים
 לשני טורים מבלי לרשום את
 הכותרות של המיפוי הנ"ל...

לוח הכיתה

מה אני יודע על.....

דעות, תפיסות, סטריאוטיפים	עובדות, ידע אובייקטיבי
#	#
#	#
#	#
#	#

תרבויות משנה
 בישראל:

חרדים
 רוסים
 ערבים
 דרוזים
 אתיופים....

עובדים זרים

שלב א:
 באם
 הכיתה לא
 הזכירה,
 יוסיף
 המורה
 לרשימה

חלק ב: עובדים זרים כתרבות משנה בישראל

הנחיה למורה:

המורה תאמר: "לאחר שהעלנו את מה שאמרתם ביחס לעובדים הזרים, ננסה כעת לבחון את תופעת העובדים הזרים כתרבות משנה בישראל."

שלב ראשון: בירור מושגים

למורה סביר להניח כי בחלל הכיתה יאמרו שמות שומנים כגון מסתננים עובדים זרים מהגרי עבודה וכדומה. מומלץ בטרם התחלת הדיון בעובדים הזרים כתרבות משנה בישראל לבצע בירור מושגים.

להלן רקע למורה/ בירור מושגים:

מתוך:

דר' גלעד נתן, כנסת ישראל, לא ישראלים בישראל (זרים, עובדים זרים, פליטים, מסתננים ומבקשי מקלט) תמונת מצב 2010-2011, ירושלים תשע"ב 2011.

<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02986.pdf>

אמנסטי אינטרנשנאל סניף ישראל

<http://amnesty.org.il/?CategoryID=170&ArticleID=286>

מדינת ישראל אינה רואה בעצמה מדינת הגירה הפתוחה לפני מהגרים בני כל הלאומים אלא מדינת הלאום של העם היהודי, והיא פותחת את שעריה לבני העם היהודי. לכן אין למדינת ישראל מדיניות של קליטת מהגרי עבודה, כפי שמקובל למשל ברוב המדינות המשתייכות לארגון לשיתוף פעולה כלכלי ואין בה מכסות הגירה או מכסות למבקשי מקלט ופליטים. אוכלוסיית הזרים העיקרית בישראל היא **מהגרי עבודה** שנכנסו לישראל כחוק באשרה. הם נחלקים לבעלי מעמד מוסדר ולחסרי מעמד מוסדר, ובתוכם זרים שנכנסו לישראל כחוק אולם שלא באשרת עבודה ועובדים בה שלא כחוק. נוסף עליהם יש בישראל אוכלוסייה הולכת וגדלה של **מבקשי מקלט**, שכמעט כולם הגיעו למדינה דרך גבול ישראל-מצרים, וכן אוכלוסייה של **חסרי מעמד ושוהים בלתי חוקיים**, רובם פלסטינים. המשותף לכל הקבוצות הללו הוא השהייה הממושכת בישראל – כחוק ושלא כחוק – וההשתלבות בכוח העבודה בישראל – כחוק ושלא כחוק. במדינת ישראל שוהות לאורך זמן כמה קבוצות של לא ישראלים. העיקריות שבהן:

- **עובדים זרים זמניים** – לא ישראלים בעלי אשרת עבודה הניתנת להארכה עד 63 חודשים (יש

- יוצאים מן הכלל בענף הסיעוד). אלה אינם בעלי מעמד קבוע ואינם יכולים לקבל מעמד של קבע בישראל בהמשך לעבודתם זולת חריגים הנובעים משינוי במעמד האישי.
- **עובדים זרים שנכנסו לישראל כחוק באשרת עבודה (מהגרי עבודה חוקיים):** מדינת ישראל מאפשרת את הגעתם של עובדים זרים לארץ. כמעט כל העובדים הם בעלי הכשרה מקצועית נמוכה, והם מועסקים בענפי הסיעוד, החקלאות והבניין. נוסף עליהם יש עובדים זרים מקצועיים בתעשייה ובענף המסעדות האתניות ועובדים מומחים.
 - **מסתננים וזכאים להגנה קבוצתית** – לא ישראלים שבאו לארץ ממדינות שאין להחזירם אליהן (ובהן אריתריאה וסודאן), שכן לפי נציבות האו"ם לפליטים נשקפת שם סכנה לחייהם. הם מקבלים בארץ אשרת שהייה. כאמור, רוב רובם של המסתננים לישראל מקבלים הגנה קבוצתית כמבקשי מקלט, שכן לפי נציבות האו"ם לפליטים נשקפת להם סכנה אם יוחזרו למדינות המקור או יגורשו חזרה למצרים (כמעט כולם באו לישראל דרך מצרים והיו אמורים לבקש בה מעמד פליט).
 - **חסרי מעמד שנכנסו לישראל כתיירים** – לא ישראלים שנכנסו לישראל באשרת תייר ולא יצאו ממנה בתום תקופת האשרה.
 - **פליטים ומבקשי מקלט:** לא מעט מהנכנסים לישראל, ובעיקר מסתננים, מגישים בקשה לקבל מעמד פליט מבקשי מקלט. (נכללים בקבוצה זו מי שאינם זכאים להגנה קבוצתית.) עד שנת 2009 מיון הבקשות והגשת ההמלצות למשרד הפנים נעשו בנציבות האו"ם לפליטים בישראל. עם הקמת רשות האוכלוסין וההגירה, ובעקבות העלייה במספר הבקשות למקלט בישראל, הועבר הטיפול ליחידת (RSD – Refugee Status Determination) – בדיקת מעמד פליט ברשות האוכלוסין וההגירה. מרבית הפליטים האפריקאים המגיעים לישראל באים מאריתריאה וסודן. אריתריאה ידועה זה מכבר כמדינה שבה מתקיימות הפרות חמורות של זכויות אדם: רדיפות על רקע דתי ופוליטי, העלמה בפועל של אזרחים ושימוש בעינויים מצד השלטון ובחסותו. על מבקשי המקלט מסודן, נמנים גם ניצולים מחבל דרפור שנמלטו מרדיפה מתמשכת ורצח המוני של אוכלוסייה אזרחית המבוצעים בידי הממשלה וקבוצות חמושות. מבקשי מקלט נוספים מגיעים מדרום סודן, איזור שדוכא באכזריות בידי הממשל האסלאמי בחרטום, בעיקר על רקע דתי. למרות בחירות בינואר 2011, רבים מתושבי הדרום ממשיכים לנוס מפני הדיכוי של כוחות ממשל הצפון ומעימותים צבאיים הממשיכים לטלטל את האזור. במספרים קטנים בהרבה, מגיעים לישראל גם פליטים ממדינות נוספות כגון: קונגו – השרויה במלחמת אזרחים עקובה מדם, אתיופיה, מיאנמר, קולומביה ועוד.

שלב שני: חיפוש ואיסוף מידע על העובדים הזרים בישראל והגדרתם כתרבות משנה:

תחילתו של שלב זה, בחזרה ורענון למושג תרבות משנה.

תרבות משנה: הוא מגזר חברתי בעל מאפיינים משותפים וייחודים מהתרבות הרחבה. המאפיינים האלו עשויים להיות ערכים, נורמת, מסורת, או סגנון חיים. (נווה ניסן, רונית אלעד, רן אורית 2003).

תרבות המשנה עונה על שתי שאלות:

1. מהם המרכיבים התרבותיים הייחודיים למגזר אוכלוסייה זה?

2. מה משותף למגזר זה ולתרבות הכללית.

חשוב לזכור, לתרבות המשנה זיקה כפולה: לתרבות השלטת הרחבה ולמאפיינים הייחודיים לה. כעת,

המורה ישאל: כיצד עונים העובדים הזרים על ההגדרה של תרבות משנה בישראל?

כדי לענות על כך, מוצעות שתי חלופות לעבודה בכיתה:

חלופה אחת: אפשרות זו מיועדת למורים אשר יש באפשרותם לעבוד בחדר מחשבים עם נגישות לאינטרנט. למורים אשר אין הדבר נמצא בידם מוצגת חלופה 2.

חלופה שנייה: ניתן לצלם מספר מקורות או מאמרים (ניתן להשתמש באותם מקורות שהתלמידים נשלחו אליהם באופן מקוון בחלופה הראשונה) ולתת לכל תלמיד (זוגות או שלשות) קטע איתו יעבדו.

הערה: באם הטקסט בקישור ארוך מידי ניתן לחלק את המקור למספר חלקים, כאשר כל תלמיד או זוג תלמידים יקבלו חלק מהמקור. כל תלמיד/ זוג, יקראו את המקור וינסו למצוא מאפיינים משותפים ו/או ייחודיים לעובדים הזרים כתרבות משנה בישראל.

המקורות המקוונים:

- גונן אורי, מהגרי עבודה בישראל - דף מידע בתוך אנשים ישראל - המדריך לחברה הישראלית.

<http://www.peopleil.org/details.aspx?itemID=30087&searchMode=0&index=1>

- גל אופירה, מעמד חוקי לילדיהם של מהגרי עבודה, מטה: המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות גיאוגרפיה

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=18977&kwd=3133>

- גלעד נתן, כנסת ישראל: עובדים זרים בישראל, סוגיות מרכזיות ותמונת מצב, פברואר 2009

<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02210.pdf>

- מוקד סיוע לעובדים זרים
<http://www.hotline.org.il/hebrew/index.htm>
- עו"ד ניסנקורן אבי, העובדים הזרים – הצורך בשינוי, מטח
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17576&kwd=3133>
- פיין צבייה, מאירה שגב; רחלי לביא: העובדים הזרים במדינת ישראל, מטח.
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=19575&kwd=3133>
- צוקרוב אליזבט, "סרטן בגוף שלנו", על הסתה גזעית נגד מבקשי מקלט מאפריקה אפליה ופשעי שנאה נגדם, מוקד סיוע לעובדים זרים, יוני 2012
<http://www.hotline.org.il/hebrew/pdf/IncitementAndHateCrimesReport.pdf>
- ד"ר קמפ אנדריאנה, ד"ר רייכמן רבקה, מהגרי עבודה "עובדים זרים בישראל" מידע על שוויון מרכז אדוה 1 ביוני 2003
<http://www.adva.org/default.asp?PageId=16&ItemId=69&type=subcat>
- רוזן סיגל, שפירא נועה, מהגרי עבודה בישראל, מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות אזרחות
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17801&kwd=3133>
- רוזן סיגל, שפירא נועה, הסדרי הכבילה, מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות אזרחות
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=18439&kwd=3133>
- שפירא אסף, עובדים זרים בישראל, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מתוך כתב העת המקוון, פרלמנט, מיהו אזרח? גליון 67, דצמבר 2010
<http://www.idi.org.il/%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%95%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A8%D7%9C%D7%9E%D7%A0%D7%98/%D7%92%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%95%D7%9F-67/%D7%A2%D7%95%D7%91%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%96%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C>

שלב שלישי : דיון בכיתה (איסוף התשובות וניתוחן)

הכיתה תחזור לעבוד כמליאה. התלמידים יבנו ביחד את התשובה.

ניתן לעשות זאת בעזרת מספר שאלות מנחות/ תומכות:

- מי הם העובדים הזרים?
- מה מעמדם של העובדים הזרים?
- אלו מאפיינים ייחודיים יש לעובדים הזרים המבדלים אותם משאר החברה הישראלית?
- אלו מאפיינים משותפים יש לעובדים הזרים והחברה הישראלית? (כיצד הם קשורים לחברה הישראלית)

לאחר גיבוש התשובה הכיתתית שתגדיר ותציג את העובדים הזרים, יש מקום להשוות בין התשובה שגובשה בכיתה לבין התשובה הראשונה שנתנו ביחס לשאלה "מה אני יודע על העובדים הזרים בישראל?"

שאלות עזר להשוואה:

1. אלו דברים שנכתבו בלוח בטור "מה אני יודע על..." עלו בחומרים אותם קראת?
2. הציגו שלושה דברים חדשים שלמדתם על העובדים הזרים בישראל לאחר קריאת החומר.
3. האם יש משהו מתוך החומרים אליהם נחשפתם שהפתיע אתכם?
4. איזה נושא/ סוגיה הקשורה בעובדים הזרים בישראל נגעה ביותר ללבכם?
5. האם בתנאים מסוימים יש הצדקה לקבלתם של העובדים הזרים ארצה?
6. מהי עמדתכם ביחס לסוגיית גירוש ילדי העובדים הזרים?
7. מהי עמדתך כלפי העובדים הזרים בישראל?
8. אלו הוריק היו מהגרים לארץ זרה, האם גם אז עמדתך ביחס לעובדים הזרים היתה זזה?
9. האם יש משהו שביכולתך לעשות על מנת לשפר את מצבם של העובדים הזרים בארץ?

(הערה למורה: מורה אשר יהיה מעוניין במצגת נלוות תומכת בנושא העובדים הזרים כתרבות משנה יוכל לקבל באופן אישי מכותבת המערך- כהן גלית)

חלק ג: גישות למפגש בין תרבויות - עובדים זרים בישראל

הנחיה למורה: חלק זה של השיעור מתבסס על מצגת נלוות: "גישות למפגש בין תרבויות: עובדים זרים בישראל."

מטרת המשימה הנוכחית: לדון בגישות למפגש בין תרבויות הבאות לידי ביטוי במפגש בין החברה הישראלית והעובדים הזרים. המשימה חותרת לעשות זאת ע"י מספר מיצגים שמטרתם לעורר רגשות כגון הזדהות, כעס, בוש, סלידה וכו'.

הערות:

- יש לשים לב לכך כי במהלך הדיון וההפעלה התלמידים יכולים להציג אמירות גזעניות, סטריאוטיפיות וכו'. באם ישנה הסלמה, על המורה לעצור את המצב ולחזור לניתוח התיאורטי, תוך שיקוף על משמעות האמירות בכיתה.
- קיימת אפשרות לצלם את המיצגים ולתלות בכיתה על מנת לאפשר לתלמידים לזכור את כל המיצגים שהופיעו במשימה זו.

המשימה מהמצגת: לפניך מספר מייצגים הקשורים בתופעת העובדים הזרים בישראל.

- התבונן במיצגים השונים ובחר את המייצג / שקף שהכי "דיבר" אליך. נמק בחירתך.
- איזו גישה למפגש בין תרבויות משנה נמצאת בבסיס המיצג/ שקף אותו בחרת? נמק.

השקפים מתאימים למעשה לכל אחת מהגישות למפגש בין תרבותי: אתנוצנטריות ויחסיות תרבותית. מתוך ספר סוציולוגיה במעגלי חברה, תרבות (ניסן נווה, רונית אלעד, אורית רן, 2003) **אתנוצנטריות:** נטייתו של אדם לראות בתרבותו שלו את התרבות המרכזית, הנעלה, הטובה יותר מאחרות, ה"נכונה", תוך שיפוטן של תרבויות אחרות בהשוואה לתרבותו. הפירוש המילולי: אתנוס = עם/ גזע (ביוונית), צנטרום = מרכז (לטינית) כלומר, ראיית התרבות שלי כמרכז העולם. הנוקטים בגישה זו סבורים כי על תרבויות אחרות להתאים את עצמן לזו הנחשבת כטובה יותר, גם במחיר נטישת תרבותן הקיימת.

האתנוצנטריות מעידה על הזדהות ושייכות של הפרט לתרבותו, אולם היא עלולה להוביל לדעות קדומות ולסטריאוטיפים כלפי תרבויות אחרות. זהו מוקד לעיונות ולקונפליקטים בין תרבויות. אתנוצנטריות קיצונית עלולה להוביל ללגיטימציה של פגיעה בשונה..

שקפים מספר 3-8 תואמים להלך הרוח של הגישה האתנוצנטרית.

יחסיות תרבותית: גישה הסבורה כי כדי להבין תרבות אחרת יש להימנע משיפוט. כל תרבות מתאימה למאפייניה של חבריה. אין להעריך תרבות כטובה יותר או פחות מהאחרת, אלא יש ללמוד ולהבין תרבות על פי אמות מידה שלה עצמה.

הגישה של יחסיות תרבותית תורמת לסובלנות כלפי אורחות חיים שונים ומעודדת את הבנתם. שקפים 9-13 אינם מציגים את היחסיות התרבותית בצורה גלויה, אולם הם מעודדים את הסובלנות והפתיחות כלפי האחר והשונה, כפי שמדגישה גישת היחסיות התרבותית.

חלק ד: עובדים זרים, דעות קדומות סטריאוטיפים וגזענות

הנחיה למורה: המורה יפתח בשאלה, "מהי גזענות?"

לאחר תשובות התלמידים יציג המורה את ההגדרה הרחבה היום המקובלת ביחס לגזענות, לפי פרופ' יהודה שנהב.

מומלץ למורה מאוד, לקרוא את מאמרו של פרופ' יהודה שנהב, על מהי גזענות?

[/ http://www.acri.org.il/education/2012/03/18/what-is-racism](http://www.acri.org.il/education/2012/03/18/what-is-racism)

גזענות: ייחוס של נחיתות לאדם או לקבוצה על בסיס של תכונות סטריאוטיפיות, שמנוסחות בשפה ביולוגית, חברתית או תרבותית. בשיח גזעני נתפסות תכונות אלו כנחותות, כבלתי משתנות וכמהותיות לאותה הקבוצה. (פרופ' יהודה שנהב)

לאור הגדרה זו, יש מקום לדון בשאלות הבאות:

1. האם וכיצד באה לידי ביטוי תופעת הגזענות כלפי העובדים הזרים לאור המתואר עד כה?
2. האם ואילו זכויות אדם של העובדים הזרים נפגעות? כיצד?
3. האם יש זכויות אדם שממומשות? כיצד?
4. מה ניתן לעשות על מנת להעלות את המודעות לתופעת הגזענות והפגיעה בעובדים הזרים?

תרגיל בכיתה: כדי לבחון את תופעת הגזענות בישראל כלפי העובדים הזרים בישראל (כולל קיומן של אמירות גזעניות) ניתן לשלב את התרגיל הבא.

התרגיל דורש זמינות למחשבים ולרשת האינטרנט, ולכן אם אין אפשרות לתקשוב בכיתה, ניתן לתת את המשימה כשיעורי בית.

המשימה: על התלמיד לבצע חיפוש חופשי במנוע חיפוש גוגל לכתבה העוסקת בעובדים הזרים בארץ.

- א. כתוב את פרטי הכתבה: כותרת, כותב, היכן פורסם, תאריך.
- ב. על התלמיד לסכם ולתמצת את עיקר הכתבה. כותרת רעיון מרכזי וכו'.
- ג. ספור את מספר הטוקבקים הנלווים לכתבה המכילים התייחסויות גזעניות כלפי העובדים הזרים, מתוך כלל התגובות שהופיעו לאותה כתבה.
- ד. הצג בפני הכיתה: אמירה גזענית שהופיעה בטוקבקים ונמק מדוע אמירה זו נחשבת בעיניך כאמירה גזענית.
- ה. אילו אתה היית כותב הכתבה, ונדרשת לענות לאותם טוקבקיטים גזעניים, מה היית עונה להם?

כסיכום ביניים: מומלץ להקרין בכיתה את הסרטון הקצר זרים, [strangers- short film](http://www.youtube.com/watch?v=RpjHSiQLPmA&featur%20http://www.acri.org.il/education/2013/06/05/%d7%92%d7%96%d7%a2%d7%a0%d7%95%d7%aa-%d7%96%d7%94-%d7%9c%d7%90-%d7%9e%d7%a9%d7%97%d7%a7-%d7%99%d7%9c%d7%93%d7%99%d7%9d/e=player_embedded) (כ 7 דקות),

וממנו ניתן להתמודד עם השאלות:

1. מה הבנת מהסרט?
2. מיהו זר?
3. האם יתכן מצב בו תקלע אתה עצמך לסטאטוס של "זר" בחברה?
4. האם עמדתך כלפי זרים, תלויה במצב חברתי? (האם אתה בעמדת הרוב, המיעוט, באיזו חברה אתה נמצא וכו')

סרטון זרים:

https://www.youtube.com/watch?v=RpjHSiQLPmA&featur%20http://www.acri.org.il/education/2013/06/05/%d7%92%d7%96%d7%a2%d7%a0%d7%95%d7%aa-%d7%96%d7%94-%d7%9c%d7%90-%d7%9e%d7%a9%d7%97%d7%a7-%d7%99%d7%9c%d7%93%d7%99%d7%9d/e=player_embedded

חלק ה: מה אנחנו יודעים על תרבויות משנה נוספות בחברה?

תרבות משנה- יוצאי אתיופיה בישראל

לאור הדין בתרבות המשנה של העובדים הזרים ניתן ל"צאת" לדין רחב יותר בנושא תרבויות המשנה בישראל.

המורה יאמר בכיתה: יתכן וההתייחסויות שעלו כלפי העובדים הזרים נובעות מכך שאנו כפרטים בחברה הישראלית לא ממש מכירים את העובדים הזרים. אולי משום שהם פחות נגישים לנו, אולי משום שהם פחות דומיננטיים במרקם החברתי של החברה הישראלית. ועדיין עולה השאלה: עד כמה אנחנו באמת מכירים את תרבויות המשנה האחרות שבחברה שלנו, ואולי אפילו את אלו שקרובות אלינו יותר? (עדות, תרבויות משנה על בסיס גילאי וכ')

- עד כמה אנו מכירים באמת את תרבות המשנה של ערביי ישראל?
- עד כמה אנו מכירים באמת את תרבות המשנה של הדרוזים והצ'רקסים בישראל?
- עד כמה אנו מכירים באמת את תרבות המשנה של יוצאי חבר העמים?
- עד כמה אנו מכירים באמת את תרבות המשנה של הזקנים בישראל?
- עד כמה אנו מכירים באמת את תרבות המשנה של האתיופים בישראל?

המטרה בשאלות אלה היא לעורר את התלמידים לחשיבה ביקורתית ורפלקטיבית ביחס להיכרותם עם תרבויות משנה בישראל. האם ההיכרות שלהם מספיק מעמיקה ומבוססת? על מה בעצם היכרות זו מבוססת? (סטריאוטיפים? אינטראקציות פנים מול פנים? דיווחי התקשורת? דמויות ספציפיות המוכרות מאותו מגזר? וכ')

כדי להמחיש את המציאות הזו, ניתן לבצע את ההתנסות הבאה, אשר מטרתה, לחשוף את התלמידים לתרבות המשנה האתיופית בישראל.

הערה: החלק הבא יכול לשמש גם כפעילות עצמאית בנושא תרבות המשנה של האתיופים.

יחד עם זאת מומלץ לקשור בין שתי תרבויות המשנה, עובדים זרים ואתיופים, במטרה "להנכיח" את האחר. יש מקום להתייחס להיותנו חברה הטרוגנית, בה לרוב אין היכרות אמיתית ומעמיקה עם תרבויות המשנה שבה.

תרבות משנה: יוצאי אתיופיה בישראל.

הנחיה למורה: מטרת המשימה הכיתתית הינה ליצור מיצג המתאר את תרבות המשנה של האתיופים בישראל.

המשימה מתבססת בעיקר על ארבעה אתרים מקוונים: [אנשים ישראל- המדריך לחברה הישראלית](#), [הספרייה הוירטואלית של מט"ח](#), מרכז מורשת יהדות אתיופיה [בהלצ'ין](#), [האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה](#)

הרעיון: מצורפים לפעילות זו קישורים רבים למקורות מידע שונים העוסקים בתרבות המשנה של יוצאי אתיופיה. המקורות מוינו ומופו לפי תחומים כגון: דת ומסורת, משפחה, חינוך, דיור, תעסוקה, שפה ומוזיקה, לבוש, מאכלים וכו'.

ניתן לחלק את הכיתה לקבוצות של זוגות/ שלשות. כל קבוצה תידרש למשימה הבאה:

משימה לתלמיד:

1. לפניכם מספר קישורים העוסקים בתרבות המשנה של האתיופים.
2. קראו את המקורות השונים.
3. מזגו בין המקורות השונים, וצרו סיכום קצר המציג את אותו תחום ספציפי בתרבות האתיופית
4. הציגו בפני הכיתה את המרכיב התרבותי בו עסקתם וכיצד הוא בא לידי ביטוי בקרב האתיופים בישראל. ההצגה יכולה להיעשות בצורות מגוונות: הצגה על גבי בריסטול, מצגת, הרצאה מול הכיתה, הצגה, או כל דרך יצירתית אחרת.
5. מתוך עבודתכם, כיצד עונים האתיופים על ההגדרה לתרבות משנה? (ייחודיות ושיתוף עם התרבות הכוללת)

מספר הערות למורה:

1. זהו למעשה תרגיל המאפשר התנסות באסטרטגית מיזוג הטקסטים אשר רלבנטית מאוד לעבודת היחידה החמישית. יש מקום להזכיר ולהתייחס לכך באופן מפורש.
2. ניתן לבקש מהתלמידים להתייחס גם לסוג המקור, ולהבחנה בין סוגי המקורות השונים (לפי רמת המקצועיות, מקור אקדמי או שלא וכו')
3. חלק מהמקורות מורכבים יותר, חלקם קלים לקריאה. יש לשים לב לכך בעת חלוקת תחומי הדעת לתלמידים השונים בכיתה.
4. ישנם תחומים כגון דת ומסורת בהם יותר משני מקורות. במצב שכזה ישנה אפשרות לחלק את התחום ל"תתי נושאים" למשל, חגים ומועדים, טקסים דתיים וכו'

5. משימה זו יכולה "לזלול" זמן רב בכיתה. לכן, ניתן לתת לתלמידים את המשימה הנוכחית כמטלת בית (בנוסף לציון...). בכיתה יערך רק שלב ההצגה.

להלן הקישורים למקורות השונים בהתאם לתחומים / המרכיבים התרבותיים השונים:

- כללי: (רב תחומי)

[אתיופים בישראל - תמונת מצב](#) [אוכלוסיית יוצאי אתיופיה - גבולות וממדים](#)

- דת ומסורת:

חיי הדת	הלכה ומנהגים	הטקסים	קדושת השבת
שמחת תורה	חנוכה	הסיגד	ראש השנה
הקרבן	חגים ומועדים		

- חינוך:

[חינוך והשכלה באתיופיה](#) [תלמידים יוצאי אתיופיה בבתי ספר](#) [מדיניות קליטת תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך](#)

- נישואים ומשפחה :

[דפוסים מסורתיים של היכרות ונישואין בקרב יוצאי אתיופיה](#) [דפוסים משפחה וזוגיות בקרב עולי אתיופיה - מסורת ושינוי](#)

- לבוש:

[מאפייני לבוש בקרב גברים-עולים מאתיופיה](#) [הליבוש, צורת הלבוש ובגדים מיוחדים](#)

- מאכלים מסורתיים :

[מסעדות אתיופיות בישראל](#) [מאכלים מסורתיים בתרבות יהודי](#) [הרגלי אכילה, מאכלים ומשקאות אתיופיה](#)

- דיור ודפוסים מגורים:

[דפוסים מגורים בקרב עולי אתיופיה](#) [יהודים ישראלים יוצאי אתיופיה – דיור](#)

- שפה , מוזיקה וריקודים:

[נפגשים בשירים](#)

[שמות פרטיים מסורתיים בקרב](#) [השפה](#)
[יוצאי אתיופיה](#)

[כלי נגינה](#)

[מוסיקה יום יומית](#)

[שמחה ואהבה](#)

- תעסוקה:

[ויקיפדיה : יהודים ישראלים יוצאי אתיופיה](#)

[תעסוקה](#)

חלק ו : סיכום השיעור

במהלך השיעור עסקנו בנושא תרבויות משנה, תוך התמקדות בעובדים הזרים בישראל, בגישות למפגש בין תרבויות ובתרבות המשנה של יוצאי אתיופיה בישראל.

1. מהי התובנה המרכזית שלכם ביחס לנוכחותם של תרבויות משנה בישראל?
2. האם יש מקום לריבוי של תרבויות משנה בחברה שלנו? מהי עמדתך?
3. כיצד המפגש בין תרבויות יכול להוביל לתופעות כמו גזענות, דעות קדומות וסטריאוטיפיים?
4. כיצד ניתן להתמודד עם מצב זה?
5. מה אתה יכול לעשות על מנת ללמוד יותר לדעת ולהכיר את בני תרבויות המשנה האחרים שבארץ?

מקורות בביבליוגרפיים בכתובת המערך:

ספרים:

- נווה ניסן, אלעד רונית, רן אורית, סוציולוגיה במעגלי חברה, תרבות, הוצאת רכס 2003

מקורות מקוונים:

- אמנסטי אינטרנשנאל סניף ישראל
<http://amnesty.org.il/?CategoryID=170&ArticleID=286>
- אנשים ישראל- המדריך לחברה הישראלית,
<http://www.peopleil.org/default.aspx>
- ארלוזורוב מירב, עובדים או עבדים? "הסחר בזכות לעבוד בישראל נהפך לסחר בבני אדם" 03.12.2011
<http://www.themarker.com/career/1.1582133>
- ארנון ניר, אלבום התמונות הגזעני שהסעיר את הפייסבוק, nrgממערב, 23.9.2012
<http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/404/708.html>
- בהלצ'ין, מרכז מורשת יהדות אתיופיה
<http://www.bahalachin.org.il/contentview.php?menuid=41>
- גונן אורי, מהגרי עבודה בישראל - דף מידע בתוך אנשים ישראל - המדריך לחברה הישראלית.
<http://www.peopleil.org/details.aspx?itemID=30087&searchMode=0&index=1>
- גל אופירה, מעמד חוקי לילדיהם של מהגרי עבודה, מטח: המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות גיאוגרפיה
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=18977&kwd=3133>
- דר' גלעד נתן, כנסת ישראל, לא ישראלים בישראל (זרים, עובדים זרים, פליטים, מסתננים ומבקשי מקלט) תמונת מצב 2010-2011, ירושלים תשע"ב 2011.
<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02986.pdf>
- גלעד נתן, כנסת ישראל: עובדים זרים בישראל, סוגיות מרכזיות ותמונת מצב, פברואר 2009
<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02210.pdf>

- האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה
<http://www.iaej.co.il/newsite/content.asp?pageid=13&lang=he>
- הספרייה הוירטואלית של מט"ח
<http://lib.cet.ac.il/pages/sub.asp?item=0&page=3&kwd=5611>
- ויסבר הילה, קריירה, תחתית שוק העבודה: אתיופים - מקבלי השכר הנמוך בישראל, דה מרקר 05.03.2012
<http://www.themarker.com/career/1.1656489>
- ויקיפדיה: יהודים ישראלים יוצאי אתיופיה
http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%99%D7%9D_%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%D7%99%D7%9D_%D7%99%D7%95%D7%A6%D7%90%D7%99_%D7%90%D7%AA%D7%99%D7%95%D7%A4%D7%99%D7%94
- מוקד סיוע לעובדים זרים
<http://www.hotline.org.il/hebrew/index.htm>
- עו"ד ניסנקורן אבי, העובדים הזרים – הצורך בשינוי, מטח
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17576&kwd=3133>
- פיין צבייה, מאירה שגב; רחלי לביא: העובדים הזרים במדינת ישראל, מטח.
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=19575&kwd=3133>
- צוקרוב אליזבט, "סרטן בגוף שלנו", על הסתה גזעית נגד מבקשי מקלט מאפריקה אפליה ופשעי שנאה נגדם, מוקד סיוע לעובדים זרים, יוני 2012
<http://www.hotline.org.il/hebrew/pdf/IncitementAndHateCrimesReport.pdf>
- ד"ר קמפ אנדריאנה, ד"ר רייכמן רבקה, מהגרי עבודה "עובדים זרים בישראל" מידע על שוויון מרכז אדוה 1 ביוני 2003
<http://www.adva.org/default.asp?PagelD=16&ItemD=69&type=subcat>
- רוזן סיגל, שפירא נועה, מהגרי עבודה בישראל, מטח: המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות אזרחות
<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=17801&kwd=3133>

- רוזן סיגל, שפירא נועה, הסדרי הכבילה, מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית. צוות אזרחות

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=18439&kwd=3133>

- שפירא אסף, עובדים זרים בישראל, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מתוך כתב העת המקוון, פרלמנט, מיהו אזרח? גליון 67, דצמבר 2010

<http://www.idi.org.il/%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%95%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%A4%D7%A8%D7%9C%D7%9E%D7%A0%D7%98/%D7%92%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%95%D7%9F-67/%D7%A2%D7%95%D7%91%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%96%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C>

- strangers (2004)- short film by: Erez Tadmor & Guy Nattiv

https://www.youtube.com/watch?v=RpjHSiQLPmA&featur%20http://www.acri.org.il/education/2013/06/05/%d7%92%d7%96%d7%a2%d7%a0%d7%95%d7%aa-%d7%96%d7%94-%d7%9c%d7%90-%d7%9e%d7%a9%d7%97%d7%a7-%d7%99%d7%9c%d7%93%d7%99%d7%9d/e=player_embedded